

UDK 371.214:378
Prethodno priopćenje
Primljeno: 3. svibnja 2012.

OSNAŽIVANJE ULOGE BUDUĆIH ODGAJATELJA U OČUVANJU MENTALNOG ZDRAVLJA PREDŠKOLSKE DJECE: PROMJENE STUDIJSKOG PROGRAMA

Doc. dr. sc. Sanja Tatalović Vorkapić

Nataša Vlah

Lidija Vujičić

Učiteljski fakultet u Rijeci

Sažetak: Osnovni cilj unaprjeđenja studijskih programa jest nastojanje da se osigura razvoj svih onih kompetencija koje su potrebne za adekvatno profesionalno djelovanje i razvoj. Studijski program Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta u Rijeci uključuje izborni kolegij Razvojna psihopatologija, a on se prvi put izvodio u akademskoj 2010./2011. godini. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati stavove budućih odgajatelja o njihovoj ulozi u očuvanje mentalnog zdravlja djece te o svrsishodnosti odslušanog kolegija u tom kontekstu.

U istraživanju su sudjelovala 32 studenta (2 muškog i 30 ženskog spola) prosječne dobi od 22 godine. Primijenjena je anketa od 15 pitanja zatvorenog tipa. Sudjelovanje u anketi bilo je dobrovoljno i anonimno, a popunjavanje je trajalo 5 minuta.

Rezultati ankete potvrdili su hipotezu o korisnosti i adekvatnosti novog kolegija pri oblikovanju kompetencija koje su budućim odgajateljima potrebne za očuvanje mentalnog zdravlja djece. Općenito, sve su procjene visoke i vrlo visoke, što ukazuje na sljedeće: a) da su budućí odgajatelji visoko senzibilizirani na svoju preventivnu ulogu po pitanju ranog uočavanja i prepoznavanja rizičnih ponašanja kod djece predškolske dobi; b) da smatraju kako su njihove kompetencije pri očuvanju mentalnog zdravlja djece osnažene; c) te da im je u tome značajno pomogao upravo kolegij Razvojna psihopatologija.

Ključne riječi: očuvanje mentalnog zdravlja djece, razvojna psihopatologija, studijski program, uloga odgajatelja.

Uvod

Promatrajući koncept mentalnog zdravlja djeteta kroz prizmu preventivnih djelovanja, isti bi obuhvaćao osnaživanje zaštitnih i smanjivanje/otklanjanje rizičnih čimbenika tijekom ranog dječjeg razvoja (Wenar, 2003). Unutar teorije prevencije postoji niz različitih preventivskih modela. Relevantan za cilj ovog istraživanja jest upravo Model prevencije – Preventivska piramida (Bašić, 1995, 1997, 2009), koji se temelji na postavkama primar-

ne, sekundarne i tercijarne prevencije. Primarna prevencija podrazumijeva akcije koje se poduzimaju kako bi se spriječila pojava poremećaja, a usmjerena je na sve roditelje jedne skupine u dječjem vrtiću (školi). Dominantne aktivnosti očituju se kroz djelovanje i osnaživanje uz pomoć redovitosti (stalnosti ulaganja), ulaganja za sve mlade i odrasle te kroz zdravlje za sve. Na konkretnoj razini djelovanja te bi aktivnosti bile: ulaganje u kvalitetu življenja u postojećim socijalnim zajednicama, ulaganje u mentalno zdravlje, ulaganje u roditeljstvo, ulaganje u unaprjeđivanje zdravlja te obuhvaćanje i osnaživanje zdravih (Bašić, 1997). Premda su nerijetko ustanove ranog i predškolskog odgoja zanemarene u okviru postojećih modela prevencije, a i tamo gdje se spominju, njihova uloga nije jasno i elaborirano naznačena, s obzirom da su relevantne projektne aktivnosti u našoj zemlji utvrdile kako je od ukupnog broja ispitane osnovnoškolske djece (N=1587) gotovo njih 80% pohađalo predškolsku ustanovu (Bašić, Ferić i Kranželić, 2001), evidentno je da se radi o institucijskoj razini u životu jednog djeteta koja se u okviru preventivne teorije i prakse nikako ne može zanemariti. Stoga je i ovo istraživanje usmjereno prema senzibiliziranju stručno-znanstvene javnosti na značaj predškolskih ustanova koje bi u okviru preventivnih programa trebale predstavljati prvo okruženje aktivno u očuvanju mentalnog zdravlja djece, umjesto da to budu tek osnovne škole.

Nešto značajniji naglasak na važnoj ulozi ustanova ranog i predškolskog odgoja u očuvanju mentalnog zdravlja djece, čije smjernice u radu zapravo pretpostavljaju da je taj cilj ostvaren, daju modeli prikazani kroz Model rada u maloj zajednici (komunalni model) (Matošević-Levak, 2003, 272) te kroz koncept promocije mentalnog zdravlja (Herrman, Saxena i Moodie, 2005). Pored nužnosti ulaganja u kvalitetu života sve djece na univerzalnoj razini prevencije, brojni su nalazi i istraživanja o nužnosti ulaganja u mentalno zdravlje djece rane i predškolske dobi u okviru selektivne prevencije nepovoljnog razvoja. Ta razina prevencije uključuje prepoznavanje rizika za nepovoljan razvoj i osnaživanje djeteta za prevladavanje istih. Odgajateljska procjena obilježja ponašanja djece u dobi od 10 mjeseci do 7 godina u odgojnoj skupini u programu *Anne Arundel County, Maryland* za djecu s većim rizikom za nepovoljan mentalni razvoj pokazala je da je blizu 60% djece trebalo dodatnu pomoć zbog agresivnog ponašanja, kod polovice djece identificirano je ponašanje kojim se remeti skupina i problemi s pažnjom, hiperaktivnost je primarno zabrinjavajuća bila kod 29% djece, a anksioznost i depresivnost odgajateljice su zamjećivale kod 11% djece iz promatrane subpopulacije (Perry, Dunne, McFadden i Campbell, 2008). Premda se na temelju iskustva iz ambulante kliničkog psihologa može vidjeti da je razlog dolaska većine djece upućene od strane obitelji, vrtića ili škole upravo neka od kroničnih bolesti, 30-40% te djece ima probleme u ponašanju i učenju (Dejanović, 2003). Stoga je izrazito važno da, pored rada pedijatrijskih službi, ustanove ranog i predškolskog odgoja imaju središnje mjesto u

ranom prepoznavanju i ranim intervencijama jer „nema zdravlja bez mentalnog zdravlja“ (Herrman, Saxena i Moodie, 2005, XVIII).

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO, 2001) definira mentalno zdravlje kao opće stanje dobrobiti u kojem osoba realizira svoje sposobnosti, može se adekvatno suočiti s normalnim životnim stresovima, radi produktivno i na vlastito zadovoljstvo može pridonijeti svojoj zajednici. Kada bismo ovu definiciju „preveli“ i stavili u kontekst dječjeg psihičkog razvoja, moglo bismo mentalno zdravlje djeteta definirati kao opće stanje dobrobiti djeteta unutar kojeg ono neometano realizira svoje sposobnosti, može se adekvatno suočiti s normalnim životnim stresovima, igra se produktivno i na svoje zadovoljstvo pridonosi sebi i svojoj zajednici. Pritom treba voditi računa da su svi aspekti dobrobiti uvaženi: socijalni, emocionalni, kognitivni, tjelesni. Dakle, vrlo je značajna ravnoteža svih aspekata, unutar koje cjelokupan pojam psihološke dobrobiti podrazumijeva normalan motorički i tjelesni razvoj djeteta. Isticanjem pozitivnog mentalnog zdravlja i doživljaja pozitivnih emocija (Bašić, 2009) koncept promocije mentalnog zdravlja prati suvremena stručnoznanstvena istraživanja iz područja pozitivne psihologije, koja upravo za svoj predmet istraživanja ima snage i vrline pojedinca te koncept pozitivnih misli, osjećaja i dobrobiti (Rijavec, Miljković i Brdar, 2008). Kao što osnovni princip pozitivne psihologije jest to da ističe kako nije važno samo znati kako izliječiti mentalnu bolest ili ju izbjeći već je nužno i znati kako sretno i kvalitetno živjeti (Rijavec, 2002; Rijavec i Miljković, 2006), tako se i u okviru promocije mentalnog zdravlja ističe da je mentalno zdravlje pojedinca mnogo više od same odsutnosti mentalnih bolesti, jer ono je životno važno za pojedinca, obitelj i društvo. No da bismo imali kvalitetne ustanove ranog i predškolskog odgoja u promociji mentalnog zdravlja, kao i u temeljnim aktivnostima u domeni primarne prevencije, potrebno je u skladu s društvenim promjenama koje se događaju u svijetu i u nas raspolagati što većim brojem, ako ne i beziznimno, visokoosposobljenih i kompetentnih odgajatelja.

Osnaživanje budućih odgajatelja u očuvanju mentalnog zdravlja djece: sveučilišni studijski program Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Dosadašnjim je istraživanjima osviješteno da se uloga odgajatelja dramatično mijenja u nastojanjima da prati stalne društvene promjene (Petrović-Sočo, Slunjski i Šagud, 2005; Vujičić, 2008; Vujičić, Čepić i Pejić Papak, 2010; Tatalović Vorkapić i Vujičić, 2012). I ne samo to, već prema Lisabonskoj strategiji (http://europa.eu.int/comm/lisbon_strategy/index_en.html) svaka europska zemlja treba razviti i implementirati sveobuhvatan akcijski plan za promociju mentalnog zdravlja te prevenciju mentalnih i ponašajnih poremeća-

ja. Prema tome, ona obvezuje i same sveučilišne nastavnike koji kreiraju studijske programe da putem unaprjeđenja istih omogućuju upravo kvalitetnu i adekvatnu izgradnju kapaciteta i uvježbavanje odgajatelja u promociji i prevenciji mentalnog zdravlja djece rane i predškolske dobi. Osim što je u okviru novoga studijskog programa pod nazivom Rani i predškolski odgoj i obrazovanje taj princip djelomično zadovoljen uvođenjem izbornog kolegija Pozitivna psihologija na 1. godini diplomske razine studija (Tatalović Vorkapić, 2010; Tatalović Vorkapić i Vujičić, 2012), u ovom ćemo se radu usmjeriti upravo na uvođenje kolegija Razvojna psihopatologija na preddiplomskoj razini istog studija.

Koncepti rizičnih čimbenika i razvojnih puteva odnosno linija (Sroufe, 1997) predstavljaju temeljne smjernice u prevenciji koja se temelji na razvoju (Wenar, 2003). Stoga je od iznimne važnosti da budući odgajatelj posjeduje znanja, vještine i sposobnosti koje će mu omogućiti da u radu s djecom rane i predškolske dobi, pored ostalog, bude kompetentan u zaštiti njihova mentalnog zdravlja. No nameće se pitanje o tome kakva je zapravo uloga odgajatelja u zaštiti mentalnog zdravlja djeteta. Naime odgajatelj je osoba koja bi trebala zarana moći detektirati emocionalna i ponašajna odstupanja u djeteta i pravovremeno ga uputiti stručnom suradniku vrtića. Osim toga, trebao bi kontaktirati sa stručnjacima koji dolaze iz područja pedijatrije, obiteljske medicine, psihologije i patronažne službe te ostalih službi u primarnoj zdravstvenoj zaštiti radi iznalaženja odgojnih strategija za dijete rane i predškolske dobi. Posebnu pažnju potrebno je usmjeriti na odnos majka-dijete te eventualna odstupanja koja bi mogao zamijetiti pedijatar prilikom uobičajenih sistematskih pregleda djeteta ili obiteljski liječnik koji skrbi o zdravlju roditelja. Kako bi se odgajateljima koji prvi dolaze u kontakt s djetetom olakšala detekcija eventualnih emocionalnih teškoća ili problema u ponašanju, potrebno je obratiti pažnju na odstupanja u domeni prehrambenih navika, spavanja, eliminacijskih funkcija, dobno odgovarajuće uspostave i održavanja socijalnih interakcija, neadekvatne anksioznosti ili straha u komunikaciji s nepoznatim osobama. Podaci o kvaliteti bračne zajednice, psihičkim poremećajima ili težim somatskim bolestima u oba roditelja pomažu u stvaranju potpunijeg dojma o djetetu. Predškolski programi za djecu s posebnim potrebama ili razvojnim poteškoćama, fokusirani na poticanje i korigiranje razvoja, rezultiraju poboljšanim mentalnim zdravljem, za razliku od djece iste dobi i s identičnim poteškoćama koja nisu imala takvo iskustvo. Premda u svijetu postoje programi koji su kreirani na razvojnim smjernicama, kao što su primjerice preventivni programi koji se temelje na rizicima nepouzdanosti privrženosti (npr. STEEP-program; Erickson, Korfmacher i Egeland, 1992 ili primjena skale procjene; Mihić, 2010) ili na razvojnim putevima poremećaja u ophođenju, evaluacijske su studije pokazale da kratkoročne primjene i diskontinuitet u primjeni takvih programa nepovoljno utječu na njihovu učinkovitost (Wenar, 2003). Drugim riječima, u pogledu koristi za sa-

mo dijete i dugoročno očuvanje njegova mentalnog zdravlja, ali i u pogledu ekonomičnosti, učinkovitije je osposobiti buduće odgajatelje da implementacijom vlastitih znanja, vještina i sposobnosti što je izravnije moguće djeluju u promociji i očuvanju mentalnog zdravlja djece nego povremeno i kratkoročno primjenjivati određene preventivne programe. Pokret za zaštitu duševnog zdravlja u zajednici koji je nastao 60-ih godina prošlog stoljeća također, pored ostalih sudionika i dominantne socijalne komponente, djelomično u prvi plan u toj zaštiti stavlja ulogu odgajatelja. Psihopatologija nije "u" djetetu, već je posljedica obiteljskih i niza društvenih interakcija, te ga u svakom slučaju treba znati zaštititi. Ljubešić (2010) i Gulin (2010) ističu da je podrška roditeljstvu jedan od adekvatnih načina.

Studijski program Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja na pred-diplomskoj razini (http://www.ufri.uniri.hr/data/predipl_RiPO.pdf), pored ostalih izmjena koje je doživio 2009. godine, sadrži kolegij Razvojna psihopatologija kojim se nastoji buduće odgajatelje osnažiti po pitanju znanja, vještina i sposobnosti u domeni definiranja mentalnog zdravlja, njegove promocije i zaštite u institucijskom kontekstu dječjeg vrtića, kao i po pitanju osnaživanja njihove uloge u očuvanju mentalnog zdravlja djece rane i predškolske dobi. Osnovni cilj tog kolegija jest upoznati studente s temeljnim spoznajama o psihopatološkim promjenama u razvoju djece od rođenja do školske dobi, koje su neophodne za pravovremeno prepoznavanje i reagiranje na iste procese s ciljem održanja kvalitetnog psihofizičkog razvoja djece u okviru odgojno-obrazovnog procesa (Tatalović Vorkapić, 2010). Kolegij je izborni, a sluša se na drugoj godini studija, u 4. semestru, nakon usvojenih temeljnih spoznaja iz Razvojne psihologije i Psihologije ranog učenja i poučavanja. Izvodi se jedno-semestralno kroz jedan sat predavanja i jedan sat seminara. Do sada se izveo jedanput, u akademskoj godini 2010./2011. Pored usvajanja temeljnih spoznaja iz područja promocije i zaštite mentalnog zdravlja djece rane i predškolske dobi, studenti se nastoje senzibilizirati za svoju buduću ulogu u zaštiti mentalnog zdravlja djece. Razvojna psihopatologija (Campbell, 2002) primarno je usmjerena na izučavanje determinanti individualnih razlika u razvoju, koje se objašnjavaju kompleksnim transakcijama unutar biopsihosocijalnih čimbenika koji utječu na ponašanje i adaptaciju u nekoj vremenskoj točki ili mogu utjecati na promjene u funkcioniranju tijekom cijelog razvoja djeteta, te mogu predstavljati okvir za razmišljanje o različitim „putevima“ kojima mladi ljudi mogu prolaziti od djetinjstva (Wenar, 2003). Postavljanje preventivne uloge odgajatelja vrlo je važno jer jasno upućuje na identificirane mehanizme koji su povezani sa „zdravim“ odnosno „nezdravim“ razvojem djeteta ili s pojačavanjem rizika za različite emocionalne i ponašajne poremećaje. Uloga obitelji u razvoju dječje psihopatologije temelji se na identificiranju rizičnih čimbenika prema zaštitnim čimbenicima u obiteljskom okruženju, u čijem osnaživanju odgajatelji također imaju vrlo značajnu ulogu. Stoga je osnovni cilj unaprjeđenja studijskih prog-

rama osigurati razvoj svih onih kompetencija koje su potrebne za adekvatno profesionalno djelovanje, ali i daljnji profesionalni razvoj. Upravo s tim ciljem studijski program Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta u Rijeci kao izborni kolegij studentima nudi i Razvojnu psihopatologiju.

Cilj i hipoteza

S obzirom na uvođenje novog izbornog kolegija pod nazivom Razvojna psihopatologija na studiju Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, cilj ovog istraživanja bio je ispitati stavove budućih odgajatelja o njihovoj ulozi u očuvanju mentalnog zdravlja djece te o svrsishodnosti odslušanog kolegija u tom kontekstu. S obzirom na značajnu ulogu odgajatelja u radu s djecom rane i predškolske dobi, pretpostavljeno je da će studenti imati pozitivne stavove prema svojoj ulozi u očuvanju mentalnog zdravlja djece te da će odslušani kolegij procijeniti svrhovitim i korisnim za njihovu buduću profesiju i rad s djecom rane i predškolske dobi.

Metoda

Ispitanici i postupak

U istraživanju su sudjelovala 32 studenta (2 muškog i 30 ženskog spola) dobnog raspona od 20 do 29 godina ($M=22,12$ godina, $SD=2,30$). Distribucija dobi prikazana je na slici 1, a Kolmogorov-Smirnovljev test pokazao je da ona značajno odstupa od normalne ($K-Sz=1,42$, $p=0,04$). Ovaj je uzorak studenata ciljano odabran, s obzirom da su ti studenti jedini do sada odslušali kolegij Razvojna psihopatologija u 4. semestru tijekom studija Rani i predškolski odgoj i obrazovanje pri Učiteljskom fakultetu u Rijeci. Kolegij je ponuđen kao izborni kolegij, a studenti su ga slušali u ljetnom semestru akademske godine 2010./2011. Premda se radi o uzorku ispitanika koji su jedini bili kompetentni dati odgovore vezane uz stavove o korisnosti odslušanog kolegija, činjenica je da je on relativno malen, što će se uzeti u obzir prilikom interpretacije rezultata.

Instrumentarij i postupak

U istraživanju je primijenjena anketa od 15 pitanja zatvorenog tipa na koja je bilo potrebno odgovoriti biranjem jednog od odgovora na skali Likertova tipa od 5 stupnjeva (1-NE, potpuno se ne slažem; 2-ne, djelomično se ne slažem; 3-možda; 4-da, djelomično se slažem; 5-DA, potpuno se slažem). Pitanja korištena u anketi mogu se vidjeti u tablici 1. Anketa je kreirana samo za potrebe ispitivanja stavova studenata o korisnosti i potrebi za odslušanim kole-

gijem, no ipak, s obzirom na to da postoji kontinuirana potreba za sličnim ispitivanjima, i to ne samo vezano uz ovaj specifičan kolegij već i uz ostale kolegije koji su novi u studijskom programu Rani i predškolski odgoj i obrazovanje, provjerene su metrijske karakteristike pouzdanosti i valjanosti. S obzirom na to, utvrđen je visokozadovoljavajući koeficijent pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije (Cronbach alpha) za primijenjenu anketu, $r=0,90$. Osim toga, provedena je i faktorska analiza na osnovne komponente i Varimax-rotaciju uz primjenu Cattellova *Scree-testa*. Rezultati su pokazali da je opravdano u okviru ove eksploratorne faktorske analize smatrati značajnima prve dvije glavne komponente. Utvrđeno je da prva glavna komponenta objašnjava čak 43% ukupne varijance, dok drugi faktor objašnjava 10% ukupne varijance, što ukupno iznosi 53% objašnjene varijance. Na osnovi zasićenja pojedinih čestica vidljivo je da predložena dvofaktorska struktura nije „najčišća“ (čestice 5, 7, 13, 11 i 14), o čemu bi trebalo voditi računa u daljnjim istraživanjima. Moguće je izbaciti „problematične“ čestice s ciljem postizanja jednofaktorske strukture te podizanja više metrijske razine ove skale s razine ankete na razinu upitnika. Prijedlog za kreiranje upitnika s jednofaktorskom strukturom ima opravdanje i u tome što su ta dva faktora prilično sadržajno slična: prvi je nešto više usmjeren na slušanje samog kolegija nego na sadržaj, dok je drugi više usmjeren na kompetencije budućih odgajatelja i njihovu preventivnu ulogu. Osim toga, dvije su komponente pokazale interkorelaciju od $r=0,48$. U svakom slučaju, s utvrđenom razinom pouzdanosti na prilično malom uzorku ispitanika može se zaključiti da je primjena ove ankete bila opravdana te da je metrijski zadovoljila potrebe ovog ispitivanja.

Podaci su prikupljeni grupno, anonimno i dobrovoljno, ciljano na studijskoj grupi koja je jedina do sada odslušala kolegij Razvojna psihopatologija. Istraživanje je provedeno tijekom nastave pri Učiteljskom fakultetu u Rijeci na početku 5. semestra odnosno nakon odslušanog kolegija. Popunjavanje ankete trajalo je svega 5 minuta, a sudjelovali su svi studenti koji su se tog dana zatekli na nastavi. Kako bi se ostvario cilj istraživanja, korišten je SPSS-program. Provedena je deskriptivna analiza, kako za prosječne odgovore studenata na svakoj i svim tvrdnjama zajedno tako i na ukupnom rezultatu postignutom na skali. S ciljem provjere temeljnih metrijskih karakteristika provedena je analiza pouzdanosti i eksploratorna faktorska analiza na osnovne komponente s Varimax-rotacijom, čiji su rezultati prikazani u Metodi rada.

Rezultati

Rezultati provedene ankete od 15 pitanja, koji se mogu vidjeti u tablici 1, pokazali su da su gotovo sve procjene ispitanog studentskog uzorka visoke i vrlo visoke odnosno kreću se u rasponu od 4 do 5.

rb	TVRDNJE	M	SD	R
1.	Kolegij mi se svidio i mislim da je potreban odgajateljskoj struci u teorijskom i praktičnom smislu.	4.28	.81	2-5
2.	Mislim da odgajatelj ima važnu ulogu u zaštiti i očuvanju mentalnog zdravlja predškolske djece.	4.78	.42	4-5
3.	Jako je važno da budući odgajatelji slušaju ovaj kolegij.	4.09	.82	2-5
4.	Nakon odslušanog kolegija moje su kompetencije u očuvanju mentalnog zdravlja predškolske djece veće.	4.19	.78	3-5
5.	Svaki bi odgajatelj trebao raspolagati znanjima i vještinama iz domene osnova razvojne psihopatologije.	4.5	.57	3-5
6.	Uloga odgajatelja u očuvanju psihičkog zdravlja djece trebala bi se obrađivati i u nekim drugim (starim/novim) kolegijima na studiju RPOO.	4.16	.85	3-5
7.	Slušanje ovog kolegija smatram vrlo korisnim za svoj budući poziv odgajatelja.	4.19	.64	3-5
8.	Ako poznajem osnove razvojne psihopatologije, to mi omogućuje da bolje sagledam sve ostale specifičnosti u radu s djecom predškolske dobi.	4.38	.71	3-5
9.	Ovaj bih kolegij preporučio svim drugim studentima koji se educiraju za rad s djecom predškolske dobi.	4.38	.66	3-5
10.	Da bih u potpunosti razumio normalno ponašanje predškolaca, moram znati i osnove odstupajućih ponašanja, kao i to kako ih prepoznati i kako se ponijeti prema njima.	4.78	.49	3-5
11.	Da sam nekim slučajem ponovno na 2. godini studija i da mogu birati, ovaj bi kolegij opet slušao.	4.19	.93	2-5
12.	Sadržaj ovog kolegija zanimljiv je bez obzira na to tko ga predaje.	3.47	.95	1-5
13.	Vjerujem da ću nakon ovog odslušanog kolegija kao odgajatelj biti sposobniji u zaštiti mentalnog zdravlja predškolske djece.	4	.72	3-5
14.	Odgajatelj je važan čimbenik u prevenciji različitih psihičkih poremećaja u predškolaca.	4.44	.62	3-5
15.	Premda kao budući odgajatelj nisam	4.5	.67	3-5

	primarno usmjeren na dijagnostiku i liječenje psihičkih poremećaja u djece, uspješan odgajatelj moći će pravovremeno prepoznati razvojne specifičnosti djeteta i znat će kako se postaviti prema tom djetetu.			
PROSJEČAN ODGOVOR NA SVIM TVRDNJAMA		4.29	.46	3.27-4.93
PROSJEČAN UKUPAN ZBROJ ODGOVORA NA SVIM TVRDNJAMA		64.31	6.95	49-74

Tablica 1. Deskriptivni pokazatelji (M=aritmetička sredina; SD=standardna devijacija; R=raspon odgovora) za svaku tvrdnju na uzorku od N=32 studenta Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Analizom prosječnih odgovora na svakoj čestici postaje vidljivo da je najmanja razina prosječnih odgovora postignuta na čestici: *Sadržaj ovog kolegija zanimljiv je bez obzira na to tko ga predaje* (M=3,47). Ta niža procjena ukazuje na činjenicu da studenti kod ovog kolegija vrlo usko vezuju njegovu zanimljivost uz nastavnika koji ga predaje, uslijed čega je vrlo teško zapravo točno odrediti u kojoj je mjeri kolegij studentima zanimljiv sam po sebi, a u kojoj je to mjeri zapravo rezultat učinka zanimljivoga nastavnika i njegova načina izlaganja i predstavljanja kolegija. Dvije čestice dijele prvo mjesto po pitanju najviše procjene od M=4,78: *Mislim da odgajatelj ima važnu ulogu u zaštiti i očuvanju mentalnog zdravlja predškolske djece* i *Da bih u potpunosti razumio normalno ponašanje predškolaca, moram znati i osnove odstupajućih ponašanja, kao i to kako ih prepoznati i kako se ponijeti prema njima*. Dakle ispitanici se studenti u potpunosti slažu s mišljenjem da odgajatelji imaju važnu ulogu u zaštiti i očuvanju mentalnog zdravlja djece rane i predškolske dobi, kao i u tome da, kako bi mogli u potpunosti razumjeti normalno ponašanje djeteta, moraju znati osnove odstupajućih ponašanja, kao i to kako ih prepoznati te kako se ponijeti prema njima. Nadalje, ispitanici se studenti djelomično slažu sa svim ostalim tvrdnjama: da im se kolegij svidio i da je potreban odgajateljskoj struci u teorijskom i praktičnom smislu; jako im je važno da kao budući odgajatelji slušaju taj kolegij; smatraju da su njihove kompetencije u očuvanju mentalnog zdravlja djece rane i predškolske dobi veće nakon odslušanog kolegija; drže kako bi svaki odgajatelj trebao raspolagati znanjima i vještinama iz domene osnova razvojne psihopatologije; smatraju da bi se uloga odgajatelja u očuvanju psihičkog zdravlja djece trebala obrađivati i u okviru nekih drugih relevantnih kolegija na studiju Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja; smatraju kolegij vrlo korisnim za svoju buduću profesiju; drže da su, ukoliko poznaju osnove razvojne psihopatologije, u mogućnosti bolje sagledati sve ostale specifičnosti u radu s djecom rane i predškolske dobi; misle da bi kolegij preporučili i svim drugim studentima koji se educiraju za rad s djecom rane i

predškolske dobi; smatraju da bi opet slušali kolegij da im je ponuđen na 2. godini i drže da će nakon odslušanog kolegija biti sposobniji u zaštiti mentalnog zdravlja djece rane i predškolske dobi. Promatrajući prosječan odgovor na četrnaestoj tvrdnji, vidljivo je da su studenti Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja koji su odslušali kolegij osvijestili svoju preventivnu ulogu, jer se djelomično slažu s time da predstavljaju važan čimbenik u prevenciji različitih psihičkih poremećaja djece rane i predškolske dobi. Naposljetku, kolegijem je postignuto da budući odgajatelji mogu jasno odvojiti vlastite kompetencije od kompetencija nekih drugih profesionalaca koji također rade s djecom rane i predškolske dobi, kao što su primjerice stručni suradnici, te se visoko slažu s time da će, premda oni kao budući odgajatelji nisu primarno usmjereni na dijagnostiku i liječenje psihičkih poremećaja u djece, uspješan odgajatelj moći pravovremeno prepoznati razvojne specifičnosti djeteta i znat će kako se postaviti prema tom djetetu. Slijedom rečenog, prosječan je odgovor na svim tvrdnjama kod svih studenata $M=4,25$, tj. dominira djelomično slaganje s tvrdnjama iz primijenjene ankete. Posljedično, visok je i prosječan ukupan zbroj svih odgovora studenata, koji iznosi $M=64,31$, s obzirom da je maksimalna vrijednost 75. Dakle ukupno slaganje studenata vrlo je pozitivno i visoko u odnosu na tvrdnje u primijenjenoj anketi.

Rasprava

Rezultati ankete potvrdili su hipotezu o korisnosti i primjerenosti novog kolegija pod nazivom Razvojna psihopatologija pri oblikovanju kompetencija na studiju Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja koje su budućim odgajateljima potrebne za očuvanje mentalnog zdravlja djece. Općenito, sve su procjene visoke i vrlo visoke, uslijed čega su studenti pokazali uglavnom djelomično i potpuno slaganje s tvrdnjama koje su sadržane u primijenjenoj anketi. Sadržajno, studenti su nakon odslušanog kolegija pokazali da im se kolegij sviđa. Kroz nekoliko različitih tvrdnji vidljivo je također da studenti smatraju kolegij zanimljivim, korisnim, primjerenim te svakako potrebnim u njihovu budućem radu s djecom rane i predškolske dobi. Premda se na temelju tih rezultata ne može zaključivati o učinkovitosti kolegija u senzibiliziranju studenata za pojam i važnost očuvanja mentalnog zdravlja rane i predškolske dobi, budući nije provedeno ispitivanje njihovih stavova prije slušanja samog kolegija, ono što rezultati ankete pokazuju jest visoka senzibiliziranost studenata u pogledu značaj njihove uloge kao budućih odgajatelja u očuvanju mentalnog zdravlja djece. Pored toga, po prvi je put uvođenjem ovog kolegija u studijski program Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja omogućena sveobuhvatna promocija mentalnog zdravlja djece rane predškolske dobi, kao i osnaživanje preventivne uloge budućih odgajatelja u očuvanju mentalnog zdravlja djece, s obzi-

rom da postojeći kolegiji posredno i samo u pojedinim cjelinama obrađuju područje mentalnog zdravlja. U okviru prikazanog koncepta promocije mentalnog zdravlja i prevencije mentalnih poremećaja (Herrman, Saxena i Moodie, 2005; Bašić, 2009) može se reći da se odslušanim kolegijem kreirala visoka razina senzibiliziranosti za samu temu mentalnog zdravlja – nema zdravlja bez mentalnog zdravlja. Isto tako, fokus odgovornosti za mentalno zdravlje djece rane i predškolske dobi ovaj kolegij pomiče za nekoliko stupnjeva od roditelja prema budućim odgajateljima. Vrlo je važan čimbenik osvještavanja uloge budućih odgajatelja u pravovremenom prepoznavanju emocionalnih, ponašajnih ili drugih odstupanja koja se mogu javiti kod djece rane i predškolske dobi, što onda predstavlja temelj za određene rane intervencije za koje znamo da čine okvir i bit prevencije temeljene na razvoju. Njegu i skrb trebaju sva djeca, ali se osobita pažnja pridaje djeci koja su iz neurobioloških ili okolinsko-razvojnih razloga osobito izložena riziku. Te je rizike moguće umanjiti ili reducirati kvalitetnim programima u koje je, među ostalim, uključena i suvremena i primjerena edukacija odgajatelja, kao i podrška u njihovu kontinuiranom cjeloživotnom učenju i osposobljavanju.

U okviru pozitivnih stavova, studenti su pokazali da razumiju isprepletenost normalnog razvojnog puta, razvojnih specifičnosti koje su pod izravnim utjecajem različitih bioloških i okolinskih čimbenika, a koji opet mogu biti rizični ili protektivni, te mogućnosti da normalan razvoj krene krivim putem (Vulić-Prtorić, 2001; Wenar, 2003). Upravo je jedna od dviju najviših procjena koja je postignuta na desetoj tvrdnji pokazala visoku razinu razumijevanja povezanosti normalnog i odstupajućeg ponašanja, što je izrazito važno ukoliko želimo kod djeteta na vrijeme prepoznati značajnija odstupanja te znati kako se prema njima ponijeti. Posljedično tom znanju i kompetencijama koje odgajatelj stječe, on će biti kompetentan ne samo u radu s djecom već i u suradnji s roditeljima, budući da će znati argumentirati roditeljima ono što nije „odstupajuće“ ponašanje te jasno ukazati na ona ponašanja djeteta koja zaslužuju veću pažnju ili, možda, pomoć stručnjaka. Također se u okviru stavova pokazao pozitivan odnos između očekivanih kompetencija i sposobnosti odgajatelja te znanja i vještina koje su usvajali tijekom predavanja na kolegiju Razvojna psihopatologija. Stoga su upravo najviše procjene postignute na drugoj tvrdnji, koja ističe važnost uloge odgajatelja u zaštiti i očuvanju mentalnog zdravlja djece rane i predškolske dobi. Odgajatelji su, pored članova obitelji, drugi „značajni drugi“ u životima djece rane i predškolske dobi te provode s njima značajan dio tjednog vremena ukoliko dijete polazi jaslice/dječji vrtić (svakodnevno između 8 i 10 sati), što je od iznimne važnosti ukoliko promatramo preventivnu ulogu odgajatelja u očuvanju mentalnog zdravlja djece. Slijedom rečenog, preporučili bi ovaj kolegij drugim studentima te bi ga opet slušali da su na relevantnoj studijskoj godini. Na neki se način izdvaja prosječna procjena postignuta na dvanaestoj tvrdnji, koja je najniža, a ukazuje na to da se ne slažu svi studenti u tome

da je sadržaj kolegija zanimljiv bez obzira na to tko ga predaje. To, kao što je već naznačeno u rezultatima, ukazuje na činjenicu koja se ne može zanemariti u okviru ovog ispitivanja, a koja pokazuje determiniranost stavova studenata samim stilom i metodama poučavanja sveučilišnog nastavnika. Drugim riječima, pitanje je bi li se utvrdila jednaka razina prosječnih stavova kod iste skupine studenata da je isti kolegij predavao neki drugi nastavnik. Naravno, metodologija ovog istraživanja ne omogućuje davanje odgovora na to pitanje, no taj element svakako treba uzeti u obzir pri interpretaciji dobivenih nalaza. Sveukupno, uvjetovanost procjene zanimljivosti i privlačnosti kolegija značajkama nastavnika koji je predavao taj kolegij, vrlo mali uzorak te primjena skale kreirane od tvrdnji s pozitivnim konotacijama umanjuju mogućnost generalizacije dobivenih nalaza, što bi trebalo uzeti u obzir u budućim istraživanjima. Što se tiče samog istraživanja, svakako ostaje upitno u kojoj su mjeri odgovori iskreni, a u kojoj su mjeri posljedica pristranosti po načelu lakog davanja pozitivnih odgovora te socijalne poželjnosti. U svakom slučaju, variranjem različitih nastavnika, povećanjem broja ispitanika i primjenom semantičkog diferencijala u skali bilo bi moguće podići razinu mogućnosti generalizacije rezultata, a samim time i kvalitetu provedenih istraživanja ubuduće.

Zaključak

Premda je potrebno naglasiti da postoje tri značajna čimbenika koji u startu onemogućuju generalizaciju rezultata, nalazi ovog istraživanja potvrdili su hipotezu o korisnosti i primjerenosti novog kolegija pri oblikovanju kompetencija koje su budućim odgajateljima potrebne za očuvanje mentalnog zdravlja djece. Općenito, sve su procjene visoke i vrlo visoke, što ukazuje na sljedeće: a) da su budućí odgajatelji visoko senzibilizirani na svoju preventivnu ulogu po pitanju ranog uočavanja i prepoznavanja rizičnih ponašanja kod djece rane i predškolske dobi; b) da smatraju kako su njihove kompetencije pri očuvanju mentalnog zdravlja djece osnažene te c) da im je u tome značajno pomogao upravo kolegij Razvojna psihopatologija. Poseban doprinos ovog rada sastoji se u kreiranju ankete koja je pokazala zavidne psihometrijske karakteristike te koja uz manje modifikacije može poslužiti kao vrlo dobar mjerni instrument za ispitivanje sličnih stavova studenata. Osim toga, premda zbog učinka pristranosti nije moguće znati prave odgovore, nalazi su ukazali na značaj kontinuiranog osluškivanja suvremenih promjena koje treba uzeti u obzir pri kreiranju studijskih programa te potvrdili dobar put na kojem se nalazi Učiteljski fakultet u Rijeci.

Literatura:

1. Bašić, J. (1995), *Obitelj, rano otkrivanje i preveniranje poremećaja u ponašanju djece i mladeži*, Društvena istraživanja, 4, 4-5, str. 563-574.
2. Bašić, J. (1997), *Modeli razine prevencije ugrađeni u funkcioniranje projekta „Zdravi grad“ Poreč*, U N. Basanić (Ur.), Zdrav grad – Cita Sana – Poreč – Parenzo (str. 27-31). Poreč: Fond Zdravi grad Poreč.
3. Bašić, J. (2009), *Teorije prevencije: prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih*, Školska knjiga, Zagreb.
4. Bašić, J., Ferić, M., Kranželić, V. (2001), *Od primarne prevencije do ranih intervencija*, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
5. Campbell, S. B. (2002), *Behavior problems in preschool children* (2. izdanje), New York, Guilford Press.
6. Dejanović, N. (2003), *Poremećaji u ponašanju djece i mladih – neka iskustva iz ambulante kliničkog psihologa*, U: J. Bašić i J. Janković (Ur.), Lokalna zajednica – izvorište nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih (str. 238-240), Državni Zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži: Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih, Zagreb.
7. Erickson, M. F., Korfmacher, J., Egeland, B. R. (1992), *Attachment past and present: Implications for therapeutic intervention with mother-infant dyads*, Development and Psychopathology, 4, str. 495-508.
8. Gulin, M. (2010). Jačanje osobnog potencijala za napredovanje. U: S. Brlas i M. Gulin (Ur.), Psihologija u zaštiti mentalnog zdravlja (str.63-71). Zavod za javno zdravstvo „Sveti Rok“ Virovitičko-podravske županije, Virovitica.
9. Herrman, H., Saxena, S., Moodie, R. (2005), *Promoting mental health: Concepts, emerging evidence, practice*, Geneva, World Health Organization.
10. http://europa.eu.int/comm/lisbon_strategy/index_en.html
11. http://www.ufri.uniri.hr/data/predipl_RiPO.pdf
12. Ljubešić, M. (2010), *Mentalno zdravlje djece; što činiti dok je još vrijeme?* U: S. Brlas i M. Gulin (Ur.), Psihologija u zaštiti mentalnog zdravlja (str. 35-40), Zavod za javno zdravstvo „Sveti Rok“ Virovitičko-podravske županije, Virovitica.
13. Matošević-Levak, Lj. (2003), *Model rada u maloj zajednici (Komunalni model)*. U J. Bašić i J. Janković (Ur.), Lokalna zajednica – izvorište nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih (str. 272-274), Državni Zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži: Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih, Zagreb.
14. Mihić, I. (2010), *Procena kvalitete sigurne baze u odnosu sa majkom na jaslenu uzrastu: primer skale*. Primenjena psihologija, 4, str. 337-355.
15. Perry, D. F., Dunne, M. C., McFadden, T., Campbell, D. (2008), *Reducing the Risk for Preschool Expulsion: Mental Health Consultation for Young Children with Challenging Behaviors*, Journal of Child and Family study, 17 (1), str. 44–54.
16. Petrović-Sočo, B., Slunjski, E., Šagud, M. (2005), *A new learning paradigm – A new roles of preschool teachers in the educational process*, Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu, 7(2), str. 329-340.

17. Rijavec, M. (2002), *Pozitivna psihologija – novi pravac u psihologiji*, *Suvremena psihologija*, 5 (1), str. 105-118.
18. Rijavec, M., Miljković, D. (2006), *Pozitivna psihologija: Psihologija čije je vrijeme (ponovno) došlo*, *Društvena istraživanja*, 15, 4-5(84-85), str. 621-641.
19. Rijavec, M., Miljković, D. i Brdar, I. (2008), *Pozitivna psihologija: Znanstveno istraživanje ljudskih snaga i sreće*, IEP, Zagreb.
20. Sroufe, L. A. (1997), *Psychopathology as an outcome of development*, *Development and Psychopathology*, 9, str. 251-268.
21. Tatalović Vorkapić, S. (2010), *Syllabus Razvojne Psihopatologije*, Učiteljski fakultet u Rijeci, Sveučilište u Rijeci.
22. Tatalović Vorkapić, S., Vujičić, L. (2012), *Do we need Positive Psychology in Croatian kindergartens? – The implementation possibilities evaluated by preschool teachers*, *Early Years: An International Journal of Research and Development* <http://dx.doi.org/10.1080/09575146.2012.662214>.
23. Vujičić, L. (2008), *Research and Improvement of One's own Practice – Way to Development of Teachers'/preschool teachers' Practical Competence*, U: I. Žogla (Ur.), *Teacher of the 21st century: Quality Education for Quality Teaching* (str. 184-194), University of Latvia Press. Riga, Latvia.
24. Vujičić, L., Čepić, R., Pejić Papak, P. (2010), *Affirmation of the Concept of New Professionalism in the Education of Preschool Teachers: Croatian Experiences*, U: G. L. Chova, M. D. Belenguer, T. I. Candel (Ur.), *Proceedings of EDULEARN10 Conference* (str. 242-250). 5th-7th July 2010, Barcelona, Spain. Valencia: IATED.
25. Vulić-Prtorić, A. (2001), *Razvojna psihopatologija: normalan razvoj koji je kretno krivim putem*, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 40(17), str. 161-186.
26. Wenar, C. (2003), *Razvojna psihopatologija i psihijatrija*. Jastrebarsko, Naklada Slap.
27. WHO (2001), *The world health report 2001. Mental health: New understanding, New hope*, Geneva, World Health Organization.

Strengthening Future Preschool Teachers' Role in Preserving Mental Health of Preschool Children: Current Changes in the Study Program

Summary: The main goal of study programme improvement is to ensure development of all competencies required for adequate professional practice and development. In the academic year 2010/2011 the study program of Early and Preschool Care and Education at the Faculty of Teacher Education in Rijeka offered to its students an elective course in Developmental Psychopathology for the first time. The aim of this study was to analyse the attitudes of the future preschool teachers about their role in preserving mental health of preschool children and about purposefulness of the offered course.

Thirty-two students (2 male and 30 female, average age 22 years) participated in the study. A poll of 15 closed-ended questions was administered. The participation in the study was voluntarily and anonymous, and it lasted for about 5 minutes.

The results confirmed the hypothesis about usefulness and adequacy of the new elec-

tive course in creating competencies that future preschool teachers need to preserve mental health in preschool children. All evaluations have ranked high and very high, which shows that: a) future preschool teachers are highly sensitive to their preventive role in the early detection of risk behaviour in preschool children; b) future preschool teachers think that their competencies in preserving children's mental health have been improved; c) these two implications were made possible due to the course in Developmental Psychopathology that they attended.

Keywords: developmental psychopathology, preschool teachers' role, preserving mental health of preschool children, study programme.

Die Stärkung der Rolle der zukünftigen ErzieherInnen bei der Erhaltung der psychischen Gesundheit von Kindern im Vorschulalter: Veränderungen im Studienprogramm

Zusammenfassung: Das Hauptziel der Qualitätsverbesserung des Studiums ist die Entwicklung aller Kompetenzen, die für das adäquate berufliche Handeln und die Entwicklung erforderlich sind. Im Studienjahr 2010/2011 wurde den Studenten des Studienprogramms der Früh- und Vorschulerziehung an der Fakultät für Lehrerbildung in Rijeka die Entwicklungspsychopathologie als Wahlfach zum ersten Mal angeboten. Es war das Ziel dieser Studie, die Einstellung der zukünftigen ErzieherInnen sowohl zu ihrer Rolle bei der Erhaltung der psychischen Gesundheit von Kindern im Vorschulalter als auch zu der Zweckmäßigkeit des angebotenen Wahlfaches zu analysieren.

Zweiunddreißig Studenten (2 männliche und 30 weibliche) nahmen an der Studie teil, das Durchschnittsalter betrug 22 Jahre. Es wurde eine Umfrage mit 15 geschlossenen Fragen angewendet. Die Teilnahme an der Studie war freiwillig, anonym und dauerte ungefähr 5 Minuten. Die Ergebnisse bestätigten die Hypothese von der Nützlichkeit und Angemessenheit des neuen Wahlfaches bei der Schaffung von Kompetenzen, welche den zukünftigen ErzieherInnen bei der Erhaltung der psychischen Gesundheit von Kindern im Vorschulalter notwendig sind. Im Allgemeinen waren alle Einschätzungen hoch und sehr hoch, was impliziert, dass: a) die zukünftigen ErzieherInnen sehr empfindlich gegenüber ihrer präventiven Rolle in der Früherkennung des Risikoverhaltens bei Kindern im Vorschulalter sind; b) die zukünftigen ErzieherInnen glauben, dass ihre Kompetenzen bei der Erhaltung der psychischen Gesundheit des Kindes verbessert wurden; c) das Erwähnte dank des Wahlfaches Entwicklungspsychopathologie ermöglicht wurde.

Schlüsselbegriffe: Erhaltung der psychischen Gesundheit von Kindern im Vorschulalter, Entwicklungspsychopathologie, Studienprogramm, Rolle des Vorschullehrers.